

APRIL 2022.

OTPORNI BALKAN

JAČANJE

OTPORNOSTI MLADIH NA ORGANIZOVANI KRIMINAL

ANESA AGOVIĆ I VOLTER KEMP

OTPORNI BALKAN

Ovaj kratak izveštaj je deo serije „Otporni Balkan“ Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC). Bavi se temama od zajedničkog interesa za organizacije civilnog društva (OCD) na Zapadnom Balkanu koje se bore protiv organizovanog kriminala. Izveštaj se fokusira na ono što omladinu čini ranjivom na organizovani kriminal u regionu i sagledava načine na koje organizacije civilnog društva rade sa mladima sa ciljem da ojačaju njihovu otpornost.

Ovaj izveštaj je rezultat Opservatorije za ilegalne ekonomije u Jugoistočnoj Evropi GI-TOC-a i Fonda za otpornost GI-TOC-a.

Izveštaj se zasniva na podacima, informacijama i analizama koje su prikupili i podelili akteri civilnog društva na Zapadnom Balkanu. Posebno želimo da se zahvalimo Fatjoni Mejdini, Aleksandru Srbinovskom, Saši Đorđeviću i Kristini Amerhauser na pomoći i doprinosima. Veliko hvala i organizacijama civilnog društva koje je Fond za otpornost GI-TOC podržao na njihovom iskrenom i konstruktivnom angažmanu tokom celog procesa.

Ova publikacija je objavljena uz finansijsku podršku nemačkog Ministarstva spoljnih poslova. Njen sadržaj je isključiva odgovornost Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC) i ne odražava nužno stavove vlade Nemačke.

© 2022 Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.
Sva prava zadržana. Nijedan deo ove publikacije ne sme se umnožavati ili prenositi u bilo kom obliku ili na bilo koji način bez pisane dozvole
Globalne inicijative.

Naslovna strana: © Joos Mind/Getty Images; AAM Villaznia-Taekwondo
Sve upite možete uputiti na adresu:
The Global Initiative Against Transnational Organized Crime
Avenue de France 23
Geneva, CH-1202
Switzerland
www.globalinitiative.net

SADRŽAJ

REZIME I PREPORUKE	2
UVOD: ZBOG ČEGA JE FOKUS NA MLADIMA?	5
RIZICI I RANJIVOSTI	7
AKTIVNOSTI ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA KOJE SE BAVE PITANJIMA MLADIH	15
OSLOBAĐANJE POTENCIJALA MLADIH	24
NAPOMENE	25

GI-TOC podržava organizacije širom Zapadnog Balkana koje rade sa mladima i osnažuje njihove napore u borbi protiv kriminala i korupcije.

© Klub MASA Mostar

REZIME I PREPORUKE

Širom Zapadnog Balkana, mladi se upuštaju u organizovani kriminal ili su izloženi različitim vidovima organizovanog kriminala, što podrazumeva uzgoj i trgovinu drogom, seksualni rad, trgovinu ljudima, iznuđivanje i krađu automobila ili se pojavljuju kao primarni izvršioci krivičnih dela u ime kriminalnih grupa. Drugi se odlučuju da napuste zemlju ilegalno, protivzakonito ulaze u druge države i upuštaju se u kriminalne aktivnosti, posebno u EU. Koja je uloga mladih sa Zapadnog Balkana u organizovanom kriminalu? Koji su to faktori kojih ih čine ranjivim? Šta se može učiniti na udaljavanju mladih sa putanje uspona ka vrhu kriminalne lestvice i spreči recidivizam?

Iako su mladi na Zapadnom Balkanu izloženi organizovanom kriminalu i uključeni u organizovani kriminal, organizacije civilnog društva (OCD) koje vode mladi ili rade sa mladima mogu biti ključni izvori otpornosti zajednice. Mlade, koji su opšteprihvaćeni kao ljudi između 15 i 29 godina,¹ treba posmatrati kao vrednost zajednice, a ne kao njen problem: oni su izvor energije, inovacija i hrabrosti, sa svežim idejama i pristupima jačanju integriteta i smanjenju rizika koji predstavlja organizovani kriminal.

U izveštaju Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC) „*Snažniji zajedno: Jačanje otpornosti civilnog društva na Zapadnom Balkanu*“, organizacije mladih identifikovane su kao ključni akteri u rešavanju ranjivosti na organizovani kriminal i korupciju.² Ovde ćemo se osvrnuti na njihove primarne aktivnosti, a razmotrićemo kako bi se mogla bolje ojačati otpornost mladih, uz isticanje pozitivnih primera.

Glavni nalazi i preporuke su sledeći:

- Donatori pokazuju sklonost da se usredsrede na udruženja ili probleme mladih u velikim gradovima, ali se mlađi ljudi u ruralnim zajednicama suočavaju sa brojnim izazovima. Organizacije civilnog društva u malim zajednicama mogu dati značajan doprinos promenama u društvu, ali su istovremeno i ranjivije; potrebna im je podrška drugih organizacija civilnog društva, donatora i vladinih agencija, koje bi takođe mogle pomoći oko osnivanja organizacija civilnog društva u područjima koja su označena kao žarišta organizovanog kriminala.
- Više pažnje trebalo bi posvetiti izgradnji kulture integriteta u školama, kao i isticanju opasnosti mladima koje nose korupcija i organizovani kriminal.
- Potrebno je posvetiti veću pažnju sprečavanju i lečenju zavisnosti od droge kod mladih na Zapadnom Balkanu.
- Potrebno je da OCD i uticajne osobe, kao i ljudi koji uživaju poštovanje zajednice i medija, razviju narative koji se suprotstavljaju glamurizaciji organizovanog kriminala, idealizovanju toksične muškosti i privlačnog stila života zasnovanog na „brzom bogaćenju“.
- Organizacije civilnog društva, agencije za sprovođenje zakona i fudbalski klubovi bi trebalo da usko sarađuju u rešavanju problema huliganizma u fudbalu i njegovih veza sa organizovanim kriminalom.
- Organizacije civilnog društva, donatori i razvojne agencije treba da sarađuju kako bi uključili elemente borbe protiv kriminala, adresirajući potrebe mladih u strategije dizajnjirane da promovišu ruralni razvoj ili unapređenje gradskih nasilja.
- Postoji potreba za većom interakcijom između donatora, državnih zvaničnika, organizacija civilnog društva i privatnog sektora na promovisanju obuka o veštinama koje su u potražnji i obuka za sektore u kojima postoje mogućnosti za zapošljavanje. Uspostaviti partnerstva sa privatnim sektorom, školama i akademskom zajednicom radi

**Organizacije
civilnog društva u
malim zajednicama
mogu dati
značajan doprinos
promenama u
društvu, ali su
istovremeno i
ranjivije; potrebna
im je podrška
drugih organizacija
civilnog društva,
donatora i vladinih
agencija.**

razvoja zajedničkih programa preduzetništva koji će pokrenuti mlade, razviti njihove veštine i ponuditi oplijivu alternativu organizovanom kriminalu.

- Postoji potreba za izgradnjom mostova između vladinih agencija i organizacija civilnog društva kako bi se unapredila saradnja na održivim programskim aktivnostima koje imaju za cilj da se pomogne mladima u riziku. Na primer, ohrabrvanje vlada da bliže sarađuju sa organizacijama civilnog društva koje se bave mladima kroz sportske ili kulturne aktivnosti, pružaju savete i pomoć u borbi protiv zavisnosti od droga, kao i kroz pružanje podrške nakon izdržavanja kazni.
- Veću pažnju je potrebno posvetiti reformi lica nakon izdržavanje kazni, kao i na radu sa maloletnim prestupnicima pre puštanja iz popravnih domova, sa ciljem da se poboljša njihova resocijalizacija i smanji rizik od ponavljanja prestupa. Pored toga, trebalo bi sprovesti istraživanja u zemljama gde se nalazi veliki broj zatvorenika sa Zapadnog Balkana.
- Zainteresovane strane treba da uključe rodnu perspektivu u osnovne zadatke organizacija civilnog društva koje se bave pitanjima mladih kroz uključivanje pitanja o ulozi i uticaju rodne perspektive na žene, muškarce, i seksualne i rodne manjine u istraživanja i aktivnosti usmerene na jačanje otpornosti na organizovani kriminal.³
- Donatori i vlade treba da pruže pomoć organizacijama mladih i organizacijama civilnog društva koje rade sa mladima na Zapadnom Balkanu u jačanju njihovih mreža širom regiona, u razvoju tehničkih znanja potrebnih za podnošenje prijava za značajnija finansijska sredstva i unapređivanju njihovih marketinških veština.
- Vlade na Zapadnom Balkanu treba bolje da iskoriste prednosti ponovnog korišćenja oduzete imovine koja je vraćena društvu na korišćenje kako bi se obezbedili objekti i podrška za sportske, kulturne i društvene aktivnosti namenjene mladima.
- Donatori često nemaju dovoljno znanja o organizacijama civilnog društva koje se bave pitanjima mladih i obrnuto. Mogao bi se održati godišnji sastanak, koji bi predstavljao priliku za OCD da pred donatore iznesu svoje predloge, da predstave svoj rad i čuju nešto više o prioritetima donatora.
- Iskoristiti status Tirane kao Omladinske prestonice 2022. godine da se osmisle aktivnosti i kampanje čiji je cilj da se mladi ohrabre da preduzmu akcije ka sprečavanju i borbi protiv korupcije i podizanju svesti o organizovanom kriminalu.

Donatori
često nemaju
dovoljno znanja
o organizacijama
civilnog društva
koje se bave
pitanjima mladih i
obrnuto.

Mladi su sastavni deo pokretačke snage koja stoji iza inovacija i ekonomskog rasta. © Omladinski centar Vlora

UVOD: ZBOG ČEGA JE FOKUS NA MLADIMA?

Mladi su podložni organizovanom kriminalu, kako kao potencijalni počinioци tako i kao žrtve. Neki ljudi mlade vide kao pretnju: kao zavisnike od droga, huligane ili primarne izvršioce krivičnih dela za organizovane kriminalne mreže. U šest zemalja Zapadnog Balkana (WB6),⁴ mladi su najveći potrošači određenih vrsta droga (kao što je kanabis), najbrojnija su populacija u zatvorima kako u zemlji tako i u inostranstvu i čine najveći deo kriminalnih grupa. Oni su umešani u široki dijapazon krivičnih dela, kao što su trgovina drogom, krađa imovine (uključujući provalu i krađu vozila), iznude, pa čak i atentati.

Međutim, mladi su takođe sastavni deo pokretačke snage koja stoji iza inovacija i ekonomskog rasta. Oni mogu biti glasovi pozitivnih promena u politici, i donose život i energiju zajednicama. Uz to, čine značajan procenat stanovništva – oko 20 do 25% stanovništva zemalja WB6. Kosovo ima najmlađu populaciju u Evropi, a 53% njegovih građana je mlađe od 25 godina.⁵

Nažalost, ako biste pitali većinu mladih ljudi u zemljama WB6 šta je to što žele da rade u budućnosti, oni će odgovoriti: „da napustim zemlju“. Do frustracija ih dovode razbijene iluzije zbog političke polarizacije, korupcije, visoke stope nezaposlenosti i neusklađenosti između onoga što se uči u školama i veština koje se traže na tržištu rada.⁶ Iako mnoge zemlje u regionu imaju mlado stanovništvo, taj potencijal se smanjuje usled odliva mozgova i ekonomskih migracija, jer mnogo mladih odlazi u inostranstvo u potrazi za boljim prilikama. Prema Svetskom ekonomskom forumu, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija i Srbija beleže najveće stope odliva mozgova u svetu.⁷ Još gore, za neke mlade u regionu, kriminal je prečica do bogatstva, statusa i moći.

Ovaj izveštaj istražuje faktore rizika koji mlade čine ranjivim na organizovani kriminal na Zapadnom Balkanu i odgovor civilnog društva.

Klub MASA iz Mostara angažuje mlade ljude da vode javne kampanje putem uličnih akcija u brojnim gradovima. © Klub MASA Mostar

Mladi su podložni organizovanom kriminalu, kako kao potencijalni počinioци tako i kao žrtve. © Bahrudin Bandić

RIZICI I RANJIVOSTI

Na osnovu perspektiva koje dele OCD koje se bave mladima u riziku, kao i diskusija u fokus grupama sa mladima, identifikovani su brojni rizici i izazovi koji mlade čine ranjivim na organizovani kriminal. Međutim, retko je u pitanju samo jedan faktor koji stvara ranjivost na kriminal, a kriminalne grupe zloupotrebljavaju ovu ranjivost, jer znaju da je veća verovatnoća da će mladi naići na popustljivost pred zakonom.

Mladi imaju osećaj apatije i bespomoćnosti koji je proizvod odrastanja u okruženju u kome dominira visoka stopa nezaposlenosti i sveprisutna korupcija. Organizacije civilnog društva koje rade sa mladima ukazivale su na pasivnost, cinizam i želju mlađih da napuste zemlju ili na njihovu snažnu želju za promenom. Veliki broj mlađih ljudi sa kojima smo razgovarali pokazao je nizak nivo poverenja u javne institucije i učešće u demokratskim procesima, kao i manjak volje.

Postoji kultura korupcije u kojoj se kršenje zakona nagrađuje, umesto da se kažnjava.

Javlja se i osećaj nemoći usred života u ekosistemu organizovanog kriminala i korupcije gde moćnici prolaze nekažnjeno. Kod ambicioznih mladih ljudi to stvara osećaj da je sistem namešten, da kleptokratija nadvladava meritokratiju, uz potpuno odsustvo pravde. Jeden ispitanik je rekao:

„Jedini izlaz koji vidim jeste da napustim zemlju, bilo legalno ili ilegalno. Ponekad mi čak nije ni stalo. Cela zemlja funkcioniše na korupciji i kriminalci žive na visokoj nozi, dok mi pola svog života provedemo stičući fakultetske diplome. Gubim nadu u dalji ostanak ovde. Čak i da nađem posao, teško da će uspeti da zaradim dovoljno da mi obezbedi preživljavanje. O kupovini kuće i zasnivanju porodice i ne razmišljam. Ali, ako bih prodavao drogu, zaradio novca, pa možda čak i proveo neko vreme u zatvoru, i dalje bi mi ostalo dovoljno vremena da uživam u životu.“⁸

Predstavnici OCD i mladi objasnili su kako korupcija oslabljuje i demoralije društvo u celini, uključujući i mlađe. To može ići od sistemske političke korupcije do svakodnevnog mita potrebnog za pristojnu zdravstvenu zaštitu, zaposlenje u javnom sektoru, polaganje ispita ili dobijanje građevinske dozvole; samo su neki od primera.⁹ To doprinosi razvoju kulture korupcije u kojoj se kršenje zakona nagrađuje, umesto da se kažnjava. Baš kao što je jedan predstavnik OCD u Bosni i Hercegovini upozorio, „s protokom vremena, društvo koje je izgubilo poverenje u policiju i vladu, i koje se oseća nesigurno i bez zaštite sopstvene države, počinje da se ponaša kao nekontrolisana masa gde je sve moguće.“¹⁰

EKONOMSKA NERAZVIJENOST

U nekim zajednicama, COVID-19 je doprineo jačanju ranjivosti koja je posledica ekonomске nerazvijenosti, u šta možemo ubrojati visoku stopu nezaposlenosti mladih ili rad na crno. Sve to dodatno pogoršava izostanak prilika za obrazovanje u nekim oblastima. Migracioni tokovi su doveli do zatvaranja ili smanjenja broja osnovnih i srednjih škola, strukovnih škola i univerziteta. S druge strane, manjak mogućnosti za zaposlenje i prilika za obrazovanje često je pokretač migracija, bilo u okviru zemlje ili u inostranstvo. Mladi, a među njima pretežno muškarci, ograničenog obrazovanja, radnog iskustva ili veština, teško pronalaze zakonite poslove u inostranstvu. Zbog toga je verovatnije da će u inostranstvu raditi nezakonite poslove, a često i protivzakonito uči u druge države.

Situacija je mnogo teža u zajednicama gde su deca i mladi toliko siromašni da postaju žrtve prisilnog rada ili seksualne eksploracije. Ta ranjivost je posebno izražena u nekim romskim zajednicama.¹¹ Pored toga, mladi ljudi koji su deo mešovitih migracionih tokova u regionu podložni su eksploraciji ili pak sami postaju krijumčari.

Nedovoljno prilika za učenje veština za kojima postoji potražnja (na primer, obuka o IT ili stručno usavršavanje), još jedan je od rizika. Nekvalifikovani i nezaposleni mladi ljudi, često pod pritiskom da zarade za život ili u potrazi za prečicama do života u izobilju, mogu postati žrtve kriminala, narkotika, kocke ili zeleniča. Oni takođe migriraju u inostranstvo gde započinju svoj uspon na kriminalnoj lestvici, na primer, tako što zalivaju biljke kanabisa u stakleniku, obavljaju poslove izviđača, učestvuju u provalama ili trgovini drogom.

**Nekvalifikovani i
nezaposleni mladi
ljudi mogu postati
žrtve kriminala,
narkotika, kocke ili
zeleniča.**

USPON NA KRIMINALNOJ LESTVICI

REALNOST NA ODREDIŠTU

- Dužničko ropstvo
- Život u kriminalu
- Nema integracije u društvo
- Duža zatvorska kazna
- Eksplotacioni uslovi rada
- Hapšenje ili deportacija
- Moderno ropstvo

FAKTORI KOJI PRIVLAČE

- Obećanje načina života baziranog na „brzom bogaćenju“ i poboljšanja društvenog statusa
- Niski rizici od zatvorske kazne i relativno kratke zatvorske kazne
- Vera u bolju budućnost i legalne mogućnosti zapošljavanja

FAKTORI PRITiska

- Nedostatak mogućnosti za posao
- Nasilni i devijantni uzori
- Ogroman broj nekvalifikovane radne snage
- Nedostatak obrazovanja
- Uslovi siromaštva
- Nedostatak perspektive

NASILNA OKRUŽENJA

Mladi koji odrastaju u razorenim domovima, koji su bili svedoci nasilja u porodici ili jedan od njihovih roditelja ima problem sa zavisnošću, često su skloni oponašanju takvog ponašanja, te niskom samopoštovanju ili mentalnim problemima. To može imati dugoročne posledice na njihovo ponašanje i mentalno zdravlje. Pored toga, kada mlada osoba odrasta u okruženju koje je prožeto organizovanim kriminalom i nasiljem, obrasci agresivnog ponašanja počinju da se smatraju normalnim. A prema rečima jednog predstavnika OCD, to može dovesti do inverzije vrednosti:

„negovanja kriminala, nasilja i nepoštenja, umesto poštenja, časti i tradicije.“¹²

U nekim slučajevima, mladi ljudi odrastaju u žarištima organizovanog kriminala. U takvim zajednicama nasilje, koje uključuje pucnjave i bombaške napade, nije neuobičajeno. Kriminalci uživaju dobar ugled, a trgovinske i krijumčarske aktivnosti se obavljaju pred očima javnosti. Policija se smatra neefikasnom ili čak sastavnim delom problema. Ponekad se čak nailazi i na nerado prihvatanje i opravdavanje ovih oblika organizovanog kriminala kao normi. U takvim sredinama, pojedinci smatraju da je organizovani kriminal jedan od malobrojnih načina da se zaradi plata koja omogućava pristojan život, gde se kriminalne grupe smatraju toliko snažne i isprepletene sa državnim i lokalnim organima vlasti da je teško razlikovati kriminalno od nekriminalnog ponašanja. U uslovima gde je kriminalni milje snažan, a mogućnosti za zaradu od zakonitih poslova tako malobrojne, organizovani kriminal predstavlja „izlaz“.

Čak i u zajednicama koje nisu žarišta organizovanog kriminala, vrlo je malo toga čime bi se mladi ljudi mogli baviti. Mnoge organizacije civilnog društva koje se bave mladima, kao i sami mladi ljudi, nepostojanje manjak bioskopa, sportskih objekata, pozorišta i omladinskih centara. „Gradovi spavaju već od 4 popodne“, rekao je jedan predstavnik nevladine organizacije u Albaniji, što znači da kulturni i umetnički život gotovo da ne postoji¹³. To može dovesti do maloletničke delikvencije, manjka pozitivne društvene interakcije i slabljenja osećaja zajedništva. Takva situacija može da uzrokuje dosadu i frustraciju i dovede do uzimanja droga ili umešanosti u tuče, imovinskog kriminala i fudbalskog huliganizma. Na pitanje šta je motivisalo mlade da se upuste u organizovani kriminal, neki ispitanici iz fokus grupe u Mostaru odgovorili su jednom rečju: „adrenalin“.

**U uslovima gde
je kriminalni
milje snažan,
a mogućnosti
za zaradu od
zakonitih poslova
tako malobrojne,
organizovani
kriminal predstavlja
„izlaz“.**

ISKLJUČENOST IZ DRUŠTVA

U nekim slučajevima, ranjivost proizlazi iz isključenosti iz društva, na primer, zbog etničkog, ekonomskog ili obrazovnog profila mlade osobe. Kako je objasnila aktivistkinja u Bosni i Hercegovini, neki mladi ljudi koji se osećaju isključeni iz društva „smatraju da su kriminalne aktivnosti jedini način da budu prihvaćeni.“¹⁴ Često se kao razlog za pridruživanje organizovanoj kriminalnoj ili huliganskoj grupi, posebno među mladićima, navodi osećaj pripadnosti. Kriminalne grupe pružaju mladima preko potreban osećaj pripadnosti i identiteta. Pridruživanje bandi ili kriminalnoj grupi nudi ranjivoj mlađoj osobi članstvo u vršnjačkoj grupi, jasan lični i društveni identitet, veću autonomiju od roditelja ili staratelja, psihosocijalnu sigurnost i samopouzdanje, „put ka muškosti“ za mlade muškarce, kao i sredstva za unapređenje njihovog društvenog statusa.¹⁵

Kulturni stereotipi o snažnim muškim ličnostima i slike mladića sa gotovinom, pištoljima, ženama i skupim automobilima stvaraju privlačne uzore, a neki mladi misle da će povezanost sa tim ljudima poboljšati njihov položaj i status u društvu, makar među njihovim vršnjacima. Predstavnik OCD u Bosni i Hercegovini je rekao: „Poslednjih godina je primetan trend popularizacije upotrebe psihoaktivnih supstanci, alkoholizma, kriminalnog načina života, huliganizma, prostitucije, itd. Sve to dovodi do porasta broja mladih [koji učestvuju u kriminalnim aktivnostima].“¹⁶ Mladima mogu biti privlačni i impresionirati ih pogrešni uzori koji su umešani u organizovani kriminal ili koji se hvale životnim stilom baziranim na „brzom bogaćenju.“ Jedan sagovornik je naglasio: „Vrlo je lako navići se na brzu zaradu i rasipništvo, a veoma je teško odreći se toga.“¹⁷

Međutim, kriminalom se ne bave samo deca iz ugroženih sredina. Jedna organizacija civilnog društva u Kumanovu, u Severnoj Makedoniji, rekla je da takođe ima mladih ljudi koji potiču iz bogatih porodica, a bave se kriminalnim aktivnostima kako bi se šepurili i pobunili protiv svojih roditelja.¹⁸ Postoje i slučajevi, na primer, u Srbiji, da se čak vrlo mlade osobe iz dobrostojećih porodica pridružuju huliganskim grupama.

U regionu u kojem je droga lako dostupna i to po pristupačnoj ceni, zloupotreba droge postaje problem, naročito među decom školskog uzrasta i omladinom. Upotreba kanabisa je naročito rasprostranjena među dečacima i devojčicama u svim zemljama Zapadnog Balkana, a u porastu je i upotreba sintetičkih droga i kokaina, posebno vikendom, tokom festivala i letnjih meseci.¹⁹ U nekim slučajevima, mladi ljudi dostavljaju paketiće droge da bi finansirali sopstvenu konzumaciju. Lečenje od zavisnosti u zemljama WB6 je nedovoljno i više je okrenuto ka smanjenju štete i lečenju zamenskim opijatima nego na lečenje od kanabisa, kokaina ili sintetičkih droga.

Takođe nedostaje psihosocijalna podrška rehabilitaciji i resocijalizaciji, a konzumacija droge i lečenje zavisnosti od droge se često stigmatizuju. Nevladina organizacija iz Severne Makedonije koja pruža podršku zavisnicima od droge ukazala je na to da mladi koji se drogiraju ili se leče od droge „mnogo teže se zapošljavaju i suočavaju se sa stigmom i diskriminacijom na poslu. Često ostaju bez posla kada se otkrije da se leče ili su se lečili od zavisnosti.“²⁰ Isto tako, mladi koji su bili u zatvoru – u svojoj zemlji ili inostranstvu – često imaju poteškoće sa reintegracijom u društvo nakon što se nađu na slobodi, što može dovesti do brzog sunovrata usled izostanka podrške nakon izdržavanja kazne.

ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA MLADIH

Treba razlikovati organizacije civilnog društva koje se bave pitanjima od važnosti za mlade od organizacija civilnog društva mladih. Potonje se mogu baviti i nekim od istih pitanja kao i prethodne ali kroz vršnjačku podršku. Međutim, one se mogu baviti i drugim pitanjima, kao što su korupcija, ekološki kriminal, sloboda medija, istraživačko novinarstvo i krijumčarenje ljudi, koja su bitna za mlade, ali nisu vezana isključivo za njih. Takve grupe s vremena na vreme mogu smatrati političkim, a ne samo organizacijama koje pružaju usluge podrške mladima. Osnaživanje mladih može se smatrati pretnjom nekim vladama koje te otvorene mlade smatraju antivladinim, a ne nevladinim.

Organizacije civilnog društva koje vode mladi generalno sebe vide kao mlade ljudi koji se bave pitanjima od značaja za njih kao građane, za razliku od organizacija koje su formirane da bi se fokusirale na pitanja mladih. Kao posledica toga, često zameraju na tome što su izostavljeni iz procesa konsultacija ili zbog navodnog angažovanja određenih mladih ljudi (često sponzorisanih od strane vlada) koji su imenovani za predstavnike mladih. Štaviše, jedan broj mladih je u intervjuima i razgovorima sa fokus grupama izneo viđenje da stav „jednak pristup prema svima“ u određenoj zemlji ili celom regionu u vezi sa pitanjima koja brinu mlade dovodi u zabunu, jer se uslovi i potrebe razlikuju u različitim zajednicama.

Istakli su i to da zainteresovane strane često misle da znaju šta je mladima potrebno, a da ih pritom ništa o tome ne pitaju. Ovako je to opisala mlada osoba iz Mostara: „Svi prepostavljaju što je to što nam treba i misle da su trendovi u Mostaru isti kao u Sarajevu, Banja Luci ili nekom drugom gradu na Balkanu.“ Neko drugi je rekao: „Ako želite da se bavite omladinom, ne možete uvek da radite sa istim ljudima, istim školama niti da birate samo dobre đake. Imam utisak da se u većini slučajeva projekti izvode zbog toga što su u interesu donatora, a ne onih koji bi trebalo da budu svrha njihovih projekata.“²¹

I mladići i žene su izloženi organizovanom kriminalu. Jedan predstavnik organizacije civilnog društva iz Valone u Albaniji je istakao: „Mladići su izloženi većem riziku da budu uključeni u ove aktivnosti, zbog mentalnog sklopa našeg društva koji vrši pritisak na muškarce, stavljaajući mu na teret da zarađuje za život, dok se mlade žene obično upuštaju u ovakav rizik kako bi podržale svog partnera ili kada nemaju na koga da se osalone.“²² Predstavnik organizacije civilnog društva iz Bosne i Hercegovine, koji radi sa mladima, rekao je da „za određeni tip ženske ličnosti je verovatnije da postanu kriminalci zbog njihovog ‘odbrambenog mehanizma’, jer im ne dozvoljava da postanu žrtve zločina. Neke od tih mlađih žena se vode logikom da je „bolje biti kriminalac nego žrtva kriminalaca“.²³ Međutim, s razvojem tradicionalne podele uloga po polovima u društvima Zapadnog Balkana, verovatno će se emancipacija žena manifestovati tako što će se veći broj žena naći u vodećim ulogama u organizovanim kriminalnim grupama.²⁴

Kako sve više ljudi provodi vreme na internetu, mlađi ljudi, posebno deca, mogu biti podložni „uceni seksualnim sadržajem“ ili komercijalnoj seksualnoj eksploataciji preko interneta. Mlađi nisu samo žrtve sajber kriminala ili kriminala omogućenog sajber sredstvima, nego mogu biti i počinjeni takvih krivičnih dela, u vidu hakovanja, iznuđivanja seksa, prevare sa kriptovalutama, korišćenja ucenjivačkog softvera ili rudarenja kriptovaluta (što samo po sebi nije zločin, mada krađa električne energije za potrebe rudarenja jeste).

Mladima su potrebni alternativni putevi za izgradnju otpornosti na organizovani kriminal.

Imajući u vidu ove rizike i ranjivosti, mlađima su potrebni alternativni putevi. „Potrebno im je da se čuju njihovi stavovi i da budu uključeni u demokratske procese kako bi pružili otpor onome što nudi organizovani kriminal“, rekao je predstavnik OCD-a u Valoni u Albaniji.²⁵ Kao što je prikazano u sledećem odeljku, postoji određeni broj organizacija civilnog društva u zemljama WB6 koje pružaju podršku mlađima u pronalaženju ovih puteva i izgradnji otpornosti na organizovani kriminal.

Nema mnogo organizacija civilnog društva na Zapadnom Balkanu koje se fokusiraju na organizovani kriminal, a još manje onih koje se bave ranjivošću mladih na organizovani kriminal. © Juventas

AKTIVNOSTI ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA KOJE SE BAVE PITANJIMA MLADIH

Nema mnogo organizacija civilnog društva na Zapadnom Balkanu koje se fokusiraju na organizovani kriminal, a još manje onih koje se bave ranjivošću mladih na organizovani kriminal. Ipak, nekoliko organizacija civilnog društva u regionu radi na smanjenju rizika i ranjivosti opisanih u prethodnom odeljku. Kao posledica toga, one pomažu u jačanju otpornosti mladih na organizovani kriminal. To se radi na više načina, uključujući:

- zaštitu, osnaživanje i integraciju mladih;
- obrazovanje, podizanje svesti, obuke o radu i podršku socijalnim preduzećima;
- stvaranje bezbednog prostora za sportske i kulturne aktivnosti;
- pružanje pozitivnih uzora i mentorstvo;
- rad na prevenciji i lečenju zavisnosti;
- podršku nakon izdržavanja kazne.

Sa relativno malim budžetima na raspolaganju, OCD koje rade u ovoj oblasti vrše istraživanja, daju preporuke lokalnim samoupravama, sprovode kampanje i organizuju obuke, konferencije i radionice. Takođe sprovode aktivnosti čiji je cilj angažovanje mladih na načine koji će doprineti njihovom osnaživanju i udaljavanju od kriminalnih grupa. One su aktivne u velikim gradovima, ali i u malim zajednicama, uključujući i one koje su žarišta organizovanog kriminala.²⁶

Ovaj odeljak detaljnije sagledava neke od ovih aktivnosti na osnovu rada organizacija civilnog društva koje dobijaju podršku iz Fonda za otpornost GI-TOC-a, a koje su učestvovale u dijalozima o otpornosti Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC) ili su sastavni deo regionalne mreže civilnog društva pri Opsrvatoriji za ilegalne ekonomije u Jugoistočnoj Evropi.

OSNAŽIVANJE I INTEGRACIJA MLADIH

Kao što smo već konstatovali, neki mladi ljudi se osećaju obespravljeni ili su razočarani svojim izgledima za budućnost i sposobnošću da utiču na promene u sopstvenim životima ili zajednicama. To povećava njihovu ranjivost zbog koje napuštaju školovanje, eksperimentišu sa drogama i tonu dublje u kriminal. Organizacije civilnog društva nastoje da ojačaju socijalnu koheziju radeći sa mladima koji su ranjivi na isključenost iz društva tako što ih spaja sa vršnjacima na obavljanju zajedničkih aktivnosti, što obuhvata vođenje dijaloga na teme od zajedničkog interesa, letnje kampove, sportske i kulturne aktivnosti, a uz to ih angažuje da učestvuju u radu i životu zajednice. To doprinosi jačanju osećaja sopstvene vrednosti i samopouzdanja.

**Organizacije
civilnog društva
jačaju socijalnu
koheziju radeći sa
mladima ranjivim
na socijalnu
isključenost.**

Neke organizacije civilnog društva pokušale su da pojasne opasnosti organizovanog kriminala i razbiju mit o načinu života baziranom na „brzom bogaćenju“. Jedna od njih, organizacija civilnog društva „Zajedno za život“, sa sedištem u Tirani, u Albaniji, pokrenula je projekat u mestu Debar čiji je cilj podizanje svesti mladih o opasnostima organizovanog kriminala. Njime se takođe uspostavljaju veze između mladih i lokalnih preduzeća kako bi im se pružila obuka i prilike za zapošljavanje. Druga albanska organizacija civilnog društva „Nova epoha“, čije je sedište u Fjeru, organizuje društvene klubove za mlade, kao i informativne dane za roditelje kako bi podigli svest o rizicima povezanim sa organizovanim kriminalom. Pored toga, zgrada mesne zajednice u Kosovskoj Mitrovici održala je kampanju o kojoj se puno govorilo, a čiji je cilj bio da se mladi upoznaju sa opasnostima trgovine ljudima.

Postoji mnogo primera organizacija civilnog društva koje snažan akcenat stavljuju na prevenciju i zaštitu. Na primer, organizacija civilnog društva iz Štipa, u Severnoj Makedoniji, radi na prevenciji prijavljivanju nasilja nad decom i mladima; takođe se bavi prevencijom nasilne radikalizacije mladih i borbom protiv regrutovanja i zloupotrebe dece i mladih od strane organizovanog kriminala.

U Mostaru, u Bosni i Hercegovini, Klub MASA sprovodi programe usmerene na odvraćanje mladih od fudbalskog huliganizma koji može biti ulaznica za organizovani kriminal. Organizacija „Pomožimo djeci“ iz Banjaluke, u Republici Srpskoj, radi sa mladim od najnižeg uzrasta kako bi suzbila maloletničku delikvenciju. Pored toga, OCD na severu i jugu Albanije su vodile kampanje za povećanje svesti o rizicima uzgoja kanabisa.

U drugim slučajevima, organizacije civilnog društva pokušavaju da se izbore sa naučenim osećajem bespomoćnosti i apatije tako što podstiču mlađe da uzmu aktivnije učešće u životu svojih zajednica. Dobar primer je Omladinski centar Vlora u južnoj Albaniji. Njen rad obuhvata unapređenje demokratije na lokalnom nivou, ohrabrvanje angažovanosti mladih i izgradnju otpornosti zajednice i participativno budžetiranje. Drugi primer je u Skadru, u Albaniji, gde klub borilačkih veština obučava mlađice i devojke da postanu aktivniji građani. Predstavnik organizacije civilnog društva u Mostaru je rekao: „Postoji čitava masa mladih ljudi koji očajnički žele da budu aktivni u ovom pasivnom društvu, ali ne znaju kako. Veoma je važno da se mlađim ljudima kroz neformalno obrazovanje pokaže kako mogu da se angažuju u zajednici.“²⁷

U zajednicama u kojima postoje etničke tenzije, neke OCD nastoje da promovišu dijalog, pruže alternative ekstremističkim ili nacionalističkim stavovima i udalje mlađe ljudi od nasilja. Klub MASA, na primer, promoviše međuetnički dijalog kroz rad na suzbijanju fudbalskog huliganizma. U prvom projektu takve vrste, organizacija civilnog društva mesne zajednice u Mitrovici sprovela je inicijativu za podizanje svesti o trgovini ljudima u kojoj su učestvovali mlađi etnički Albanci i etnički Srbi sa obe strane reke Ibar. U Kumanovu, u Severnoj Makedoniji, organizacija civilnog društva promoviše međukulturalni dijalog i razumevanje kulturne raznolikosti kroz umetničke aktivnosti kao što su slikarstvo, fotografija, pozorište i snimanje filmova. „[Naši] projekti se fokusiraju na razbijanje predrasuda i stereotipa, zaštitu ljudskih prava i promovisanje kulture, diverziteta i tradicije“, rekao je predstavnik.²⁸

U mnogim zajednicama u zemljama WB6, mlađi ljudi imaju loše mišljenje o policiji i državnim institucijama. Neke organizacije civilnog društva, kao što je Sebastia u Kurbinu, u Albaniji, preuzele su inicijativu čija je svrha povećanje poverenja u organe reda i javne institucije i to kroz organizaciju okruglih stolova, obuka i umetničkih performansa.

U okviru dijaloga o otpornosti koje organizuje GI-TOC u svih šest zemalja Zapadnog Balkana, omladinske organizacije i organizacije civilnog društva koje se bave pitanjima mladih uključene su u razgovore između civilnog društva i vlada sa ciljem da se izgrade mostovi između zainteresovanih strana. Postoji prostor za veću osetljivost na pitanja mladih u okviru rada policije u zajednici, kao i potreba da javne institucije i lokalna uprava efikasnije odgovore na potrebe mladih i zauzmu proaktivniji pristup prema njima. Konkretno, policija bi trebalo da stavi veći naglasak na prevenciju kriminala u saradnji sa organizacijama civilnog društva i drugim grupama u zajednici i da njihov rad prilagodi okolnostima na osnovu detaljne analize lokalnih uslova na osnovu podataka pribavljenih najnovijim tehnologijama.

OBRAZOVANJE I OBUKE

Postoji neusklađenost obrazovnog sistema i tržišta rada, kao i nedostatak stručne obuke za mlade.

Jedna od slabosti koje su primetile mnoge organizacije civilnog društva je neusklađenost obrazovnog sistema i tržišta rada, kao i nedostatak stručne obuke za mlade. Neke organizacije civilnog društva imaju za cilj da popune ovu prazninu pružajući mladim ljudima prilike da nauče nove veštine, uključujući efikasnije razotkrivanje i borbu protiv organizovanog kriminala. Na primer, organizacija civilnog društva Mladiinfo sa sedištem u Nikšiću, u Crnoj Gori, podržava mlade koji žele da se bave novinarstvom, u šta spada i istraživačko novinarstvo protiv organizovanog kriminala i korupcije. Drugi primer je Omladinski centar Vlora, koji već više od 20 godina sarađuje sa mladima sa ciljem da proširi njihove vidike, veštine i pruži im više mogućnosti za podršku u sticanju zakonitih sredstava za život.²⁹

Pojedine organizacije civilnog društva obučavaju svoje mlade zaposlene ili volontere o tome kako da upravljaju projektima, o razvoju kampanja za podizanje svesti javnosti, o zastupanju, izgradnji koalicija, mobilizaciji resursa i veštinama prezentacije. Na primer, OCD Juventas u Crnoj Gori mlade ljude angažuje na osmišljavanju i sprovođenju projekata usmerenih na jačanje sposobnosti mladih, uključujući srednjoškolce i studente, volontere i one koji rade sa mladima.

Međutim, za izgradnju kapaciteta, organizacijama civilnog društva koje rade na pitanjima vezanim za organizovani kriminal je potrebna dodatna podrška.

Mladi ljudi razgovaraju o opasnostima upotrebe droga u svojoj zajednici u Severnoj Makedoniji. © Double Hope

Druga ideja vredna istraživanja je da se u zajednicama razviju „čvorišta uticaja“ kako bi se promovisale i podržale inovacije među mladima i kreirali prostori za mentorstvo, umrežavanje i razmenu veština i resursa. Jedan od primera je zajednički projekat Austrijske razvojne agencije i Austrijske agencije za promociju istraživanja čiji je cilj istraživanje mogućnosti za implementaciju nove šeme finansiranja štedljivih inovacija na Zapadnom Balkanu.³⁰

PROMOCIJA SPORTA I KULTURNIH AKTIVNOSTI

Organizacije civilnog društva koje podržavaju mlade i mladi su uočili problem koji se stalno iznova javlja, a to je manjak sportskih objekata i kulturnih aktivnosti za mlade u regionu. „U gradu nema bioskopa, i ima vrlo malo kulturnih događaja. Sa druge strane, mladi ljudi se suočavaju sa stalnim pritiskom da se pridruže političkoj stranci. Politika je postala neizbežna u svakoj sferi našeg života i to je izuzetno razočaravajuće za mlade ljudе“, rekao je predstavnik OCD u Kumanovu, u Severnoj Makedoniji.³¹

Organizacija KinFolk Coffee Library u Draču usredstvena je na obezbeđivanje širokog spektra aktivnosti za omladinu. Lokal koji je oduzet od kriminalne grupe je pretvoren u kafić, koji funkcioniše kao multikulturalni centar koji nudi obuku, kurseve glume, grupe za diskusiju, časove šaha i jezika, kao i letnje i zimske škole. Organizacije civilnog društva mogu upravo kroz sport da utiču na smanjenje ranjivosti na organizovani kriminal, kao što je to pokazao Klub borilačkih veština iz Skadra, u Albaniji. U njemu, instruktori rade sa momcima i devojkama na jačanju njihove discipline i samopouzdanja kroz bavljenje tekvandom, a istovremeno ih podučavaju kako da se drže podalje od kriminalnih grupa u gradu.

Ovakvi bezbedni prostori stvaraju prilike za interakciju mladih muškaraca i žena, čime im pomažu da sruše tradicionalno poimanje rodnih uloga i stereotipa; i mladima obezbeđuju mesta gde mogu razvijati svoja interesovanja i samopouzdanje. Postoji prostor za veće angažovanje OCD i ponovno korišćenje oduzete imovine u društvene svrhe kako bi se mladima u zemljama WB6 obezbedili sportski objekti i kulturni centri.

PRUŽANJE POZITIVNIH UZORA I MENTORSTVO

Kako je navedeno u tekstu iznad, mladim ljudima često nedostaje pozitivni uzori i mentorji. U svim zemljama WB6, ulogu uzora nose i sami lideri organizacija civilnog društva i osoblje koje se bavi pitanjima koja mogu smanjiti ranjivost na organizovani kriminal. Njihovo građansko angažovanje, volontiranje i liderstvo pozitivan su primer mladima. Crkvene grupe i uslužne organizacije kao što su Lions Club i Rotary International koje su prisutne širom regiona mogu da pruže snažne uzore dok preduzimaju aktivnosti koje podržavaju omladinu u zajednici.

Postoji i mnogo dobrih primera iz Albanije. Na primer, OCD „Informaciona mreža i aktivno građanstvo“ sprovela je projekat sa ciljem razumevanja faktora koji pogodaju mlade u žarištu kriminala u Elbasanu i pronalaženja pozitivnih uzora koji mogu da podele svoja iskustva, stručnost i vrednosti sa mladima. Pored toga, Centar za mlade „Sebastia“ u opštini Kurbin, u Albaniji, radi sa mladima na suprotstavljanju stereotipnom viđenju regiona kao žarišta organizovanog kriminala (naročito provalnika koji deluju u EU) i daje mladima smernice za bolji život.³²

Omladina se uključila u protest da spasi mesto od istorijskog značaja. Aktivnost je organizovao Omladinski centar Sebastia, organizacija civilnog društva sa sedištem u Kurbinu, u Arbaniji. © Omladinski centar Sebastia

CENTAR ZA MLADE ILI ŠKOLA KRIMINALA?

Poslednjih godina se u naslovima novina u Španiji i Italiji piše o provalama i kradama u domovima fudbalera i poznatih ličnosti. Mnogi od počinilaca su mladići koji dolaze iz istog regiona u Albaniji: Kurbin, opština koja se nalazi severno od glavnog grada, Tirane. Posle 2010. godine, nakon što je Albancima olakšano putovanje po EU, lopovi iz Kurbina iskoristili su tu priliku i postali ozloglašeni širom Evrope. Mediji su ih prozvali „jastrebovima“ zbog njihove brzine i predatorskih veština. Mladići koji su se sa svojih „avantura“ po inostranstvu vraćali sa skupim automobilima, odećom i nakitom postali su uzori siromašnoj i povoljivoj omladini Kurbina koja je poželeta da bude „uspešna“ kao njihovi novi „heroji“. Do 2015. i 2016. godine, fenomen je postao toliko rasprostranjen u ovoj oblasti da su pojedinci napuštali školu kako bi putovali u inostranstvo i bavili se krađom. Iskusni provalnici preneli su svoje veštine mlađima od čega je nastala „škola kriminala“. Kako bi pomogli u rešavanju ovog problema, grupa mladih ljudi osnovala je organizaciju civilnog društva pod nazivom Centar za mlade „Sebastia“. Jedinstvena u opštini, ova organizacija radi sa ranjivim mlađim ljudima kako bi im ponudila pozitivne uzore i pružila im priliku da se uključe u zakonite poslove i steknu nove veštine. Ona se fokusira na sprečavanje reputacije mlađih u kriminalne grupe i daje im šansu da postanu aktivniji članovi zajednice.³³

Sastavni deo pozitivnog uzora je i promovisanje rodne ravnopravnosti, izbegavanje stereotipa i rešavanje pitanja toksične muškosti, kao i promovisanje tolerancije i poštovanja različitosti.³⁴ To je tema koja zaslužuje više pažnje i podrške. Osim toga, uključivanjem bivših zatvorenika ili članova kriminalnih grupa u dijaloge sa mladima, ovaj klub pokazuje mladima onu manje glamuroznu stranu organizovanog kriminala i može pomoći da se dopre do mladih koji bi inače s lakoćom odbacili mentorstvo ili tradicionalne diskusije u fokus grupama. Do sada se tek vrlo mali broj poznatih ličnosti, lidera u zajednicama ili uticajnih osoba angažovao na jačanju otpornosti na organizovani kriminal. U ovoj oblasti postoji neiskorišćen potencijal da se suprotstavi narativima koji glamuriziraju kriminal i upotrebu droga.

PREVENCIJA I LEČENJE OD ZAVISNOSTI

Broj korisnika droge na Zapadnom Balkanu se povećava, ali lečenje od zavisnosti znatno zaostaje za tim trendom.

Iako se broj korisnika droge na Zapadnom Balkanu povećava, lečenje od zavisnosti od droga znatno zaostaje za tim trendom. Većina centara i programa za lečenje od zavisnosti je usmerena na opijatsku supstitucijsku terapiju i smanjenje štete. Ipak, mali je broj zavisnika od heroina među mlađim ljudima u regionu, osim među romskim zajednicama u Albaniji i na Kosovu. Osnovni problemi su vezani za korišćenje kanabisa, kokaina i sintetičkih droga.

Određeni broj OCD na Zapadnom Balkanu pomaže osobama koje koriste drogu. Podrška uključuje kampanje i informacije o prevenciji zloupotrebe droga (na primer u srednjim školama), pomoći korisnicima iz LGBT populacije i usluge za smanjenje upotrebe droga među seksualnim radnicima, zatvorenicima i marginaliziranim zajednicama i manjinama poput Roma. Primeri uključuju Juventas u Crnoj Gori, HOPS u Severnoj Makedoniji i Restart u Srbiji.

Ovaj rad je posebno važan u razbijanju začaranog kruga kod mlađih koji su korisnici droga i koji se zatim priključuju organizovanom kriminalu (uključujući i radu plaćanja droge) ili kod onih koji su već deo organizovanog kriminala pa tek onda počinju da koriste drogu (u slučaju kada prodavač postanu

korisnici droga). Organizacije civilnog društva kao što je Restart istakle su pozitivne primere mladih ljudi koji su prošli kroz lečenje i rehabilitaciju od zavisnosti od droga, pre nego što su se uspešno ponovo socijalizovali i integrисали u društvo. Mladi ljudi koji uspeju da krenu ovim putem preobražaju života su posebno snažni uzori mladima koji su zarobljeni u začaranom krugu droge i kriminala, jer mogu biti verodostojni izvori za pružanje vršnjačke podrške. Nekoliko organizacija civilnog društva, čak i one koje nisu specijalizovane za lečenje od zavisnosti od droge, naglasile su potrebu za većom edukacijom i informisanjem u okviru škola o štetnim efektima droge i kriminala.

Iako su odnosi između organizacija civilnog društva i vladinih agencija često zategnuti, odnosi su generalno dobri po pitanju prevencije i lečenja od zavisnosti od droga. To je možda zato što se OCD koje pružaju podršku korisnicima droga smatraju od strane vlade pružaocima usluga i pomažu u rešavanju problema nedostataka u lečenju, posebno u zemljama gde više ne postoji pristup podršci iz Globalnog fonda, međunarodne organizacije koja ulazi u programe podrške protiv bolesti od strane lokalnih stručnjaka.

PODRŠKA NAKON IZDRŽAVANJA KAZNE

Broj mladih sa Zapadnog Balkana koji su u zatvoru u zemlji ili inostranstvu prilično je visok.³⁵ U nekim slučajevima, mladi ljudi koji su stavljeni u zatvor zbog relativno manjih krivičnih dela susreću se sa okorelim kriminalcima i na kraju se ne suočavaju samo sa rizikom od recidivizma, već i od uspona na kriminalnoj lestvici na osnovu iskustva i kontakata stečenih u zatvoru. U Srbiji, stopa recidivizma je iznad 60%.

Podrška nakon izdržavanja kazne stoga ima presudan značaj. Organizacija civilnog društva pod nazivom Neostart u Srbiji pomaže zatvorenicima koji su tek pušteni na slobodu i pruža im podršku u pronalaženju posla, kroz obuku o tome kako da napišu biografije i pripreme se za intervju za posao, kao i kroz savetovanje, psihološku podršku i usmeravanje na stvaranje zdrave atmosfere u porodici nakon puštanja zatvorenika na slobodu. Pored toga, Neostart podržava mlađe (uglavnom muškarce) koji su pušteni iz popravnog doma u Kruševcu ili maloletničkog zatvora u Valjevu. Ova podrška obuhvata hrani i smeštaj za ranjivu omladinu kako bi se sprečio recidivizam, pružila pomoć u ažuriranju ličnih dokumenata (čiji rok važenja često istekne tokom izdržavanja kazne) i u okviru mentorstva. Neostart takođe pruža motivaciju za socijalnu inkluziju i pozitivnu reintegraciju, a neki od mentora OCD-a su bivši kriminalci.

Poput prevencije i lečenja od zavisnosti od droga, podrška mlađima nakon odsluženja kazne je tema gde postoji relativno dobra saradnja između organizacija civilnog društva i vladinih agencija, ali je neophodna dodatna finansijska podrška.

Nevladina organizacija Community Building Mitrovica podigla je svest mladih o nacionalnim i lokalnim mehanizmima za prijavljivanje trgovine ljudima i traženje pomoći.

© Zgrada Community Building Mitrovica

OSLOBAĐANJE POTENCIJALA MLADIH

Premda OCD u zemljama WB6 rade važan posao na jačanju otpornosti na organizovani kriminal među mladima, postoji prostor za još veće angažovanje civilnog društva. Prema rečima jednog predstavnika OCD u Brčkom, Bosna i Hercegovina: „Kada govorimo o organizovanom kriminalu i njegovoj prevenciji, potrebno je veće angažovanje nevladinog sektora kako bi se mladima pružili kvalitetni programi čime bi im se omogućilo da upoznaju druge mlade ljudе, putuju, druže se i postanu priznati lideri u svojim zajednicama.“³⁶

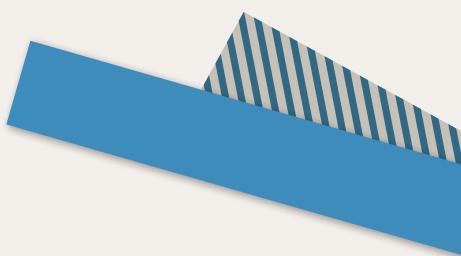
Takođe, ima prostora i za jačanje regionalnih mreža mlađih na Zapadnom Balkanu radi postizanja boljeg razumevanja i saradnje i kako bi se ujedinili napori za jačanje otpornosti na organizovani kriminal. Takvi napor mogli bi da se nadovežu na rad Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i postojećih programa, kao što su Regionalna kancelarija za saradnju mlađih ili projekat Laboratorije za mlađe Zapadnog Balkana pri Savetu za regionalnu saradnju.³⁷

Mladi su ključ za otporni Balkan, ali takođe lako mogu postati žrtve organizovanih kriminalaca. Veća podrška organizacijama civilnog društva koje rade sa mlađima može oslobođiti potencijal mlađih u regionu i aktivnije ih uključiti u jačanje otpornosti njihovih zajednica na organizovani kriminal i korupciju.

NAPOMENE

- 1 Starosni raspon za ono što se smatra „omladinom“ varira, ali životno doba od 15. do 29. godine često se bira u statističke svrhe na nivou EU. Pogledajte: Evropska komisija, Izveštaj Komisije Evropskom parlamentu, Savetu, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regionalnog sprovođenju Strategije EU za mlade (2019-2021), 14. oktobar 2021, https://europa.eu/youth/d8/sites/default/files/inline-files/1_EN_ACT_part1_v3.pdf.
- 2 Kristina Amerhauser i Volter Kemp, Snažniji zajedno: Jačanje otpornosti civilnog društva na Zapadnom Balkanu, GI-TOC, februar 2021, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/03/WBalkans-CSOs-web.pdf>.
- 3 Za više informacija, pogledajte Fatjona Mejdini i Kristina Amerhauser, Otporni Balkan: Rod i organizovani kriminal, GI-TOC, februar 2022, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2022/02/GMFA-Gender-and-Organized-Crime-WEB.pdf>.
- 4 Šest zemalja Zapadnog Balkana čine Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovu, Severnu Makedoniju, Crnu Goru i Srbiju. Reference na Kosovo u ovom izveštaju vrše se ne dovodeći u pitanje stavove o statusu, i u skladu su sa Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244/1999 i savetodavnim mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.
- 5 Evropska komisija, Pomoć EU Kosovu, Obrazovanje za budućnost, n.d., https://eeas.europa.eu/archives/delegations/kosovo/documents/press_corner/education_for_the_future_en.pdf.
- 6 Regionalni savet za saradnju, Studija o zapošljavanju mladih na Zapadnom Balkanu, jul 2021, <https://www.rcc.int/docs/573/study-on-youth-employment-in-the-western-balkans>
- 7 Klaus Švab, Izveštaj o globalnoj konkurentnosti iz 2019, Svetski ekonomski forum, 2019, https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf; pogledajte i Milica Stojanović, Skoro polovina mladih razmišlja o iseljavanju iz Bosne, BalkanInsight, 17. novembar 2021, <https://balkaninsight.com/2021/11/17/nearly-half-of-bosnias-youngsters-pondering-emigration/>.
- 8 Izjava pri fokus grupi organizovanoj sa omladinom u Mostaru, Bosna i Hercegovina, oktobar 2021.
- 9 Intervju sa predstavnikom Omladinskog centra Vlora u Albaniji, 26. novembar 2021.
- 10 Intervju sa predstavnikom Kluba MASA u Mostaru, Bosna i Hercegovina, 4. novembra 2021.
- 11 Stefan Miler i dr, Romi: Zapostavljene evropske žrtve koronavirusa, BalkanInsight, 1. april 2020, <https://balkaninsight.com/2020/04/01/romani-europees-neglected-coronavirus-victims/>.
- 12 Intervju sa predstavnikom Double Hope u Štipu, Severna Makedonija, 27. oktobra 2021.
- 13 Intervju sa Nensi Dragotić u Albaniji, 28. novembra 2021.
- 14 Intervju sa vanrednim profesorom Univerziteta u Tuzli Džananom Berberovićem i psihologom za maloletne i mlade prestupnike u Popravno-obrazovnoj ustanovi u Orašju, Bosna i Hercegovina, 2. novembra 2021.
- 15 DaJung Vo i dr, Socijalna psihologija bandi: perspektiva komunikacije među grupama, u Skot H. Deker i Dejvid C. Pajrus (urednici), *Priručnik bandi*. John Wiley and Sons, 2015, https://www.researchgate.net/publication/305355348_Social_Psychology_of_Gangs_An_Intergroup_Communication_Perspective.

- 16 Intervju sa Ellom Ljubić u Bosni i Hercegovini, 4. novembra 2021.
- 17 Diskusija fokus grupe sa mladima u Mostaru, Bosna i Hercegovina, 15. oktobra 2021.
- 18 Intervju sa predstavnikom Omladinska organizacija Kreator u Severnoj Makedoniji, 27. oktobra 2021.
- 19 Podaci o konzumiranju droga prikupljeni su preko OCD u WB6 od septembra do decembra 2021. godine.
- 20 Podaci koji su dostavili kroz Projekat Zdrave opcije u Skoplju, Severna Makedonija, u novembru 2021.
- 21 Sastanak fokus grupe sa mladima u Mostaru, Bosna i Hercegovina, 15. oktobra 2021.
- 22 Intervju sa predstavnicima Omladinskog centra Vlora u Albaniji, 26. novembra 2021.
- 23 Intervju sa vanrednim profesorom Univerziteta u Tuzli Džananom Berberovićem i psihologom za maloletne i mlade prestupnike u Popravno-obrazovnoj ustanovi u Orašju, Bosna i Hercegovina, 2. novembra 2021.
- 24 Za više informacija, pogledajte Otporni Balkan, Rod i organizovani kriminal, GI-TOC, januar 2022.
- 25 Intervju sa predstavnikom Omladinskog centra Vlora, decembar 2021.
- 26 Kristina Amerhauser i Volter Kemp, Jači zajedno: Jačanje otpornosti civilnog društva na Zapadnom Balkanu, GI-TOC, februar 2021, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/03/WBalkans-CSOs-web.pdf>.
- 27 Intervju sa Ellom Ljubić u Bosni i Hercegovini, 4. novembra 2021.
- 28 Intervju sa predstavnikom Omladinska organizacija Kreator u Severnoj Makedoniji, 27. oktobra 2021.
- 29 Opsrvatorija za ilegalne ekonomije u Jugoistočnoj Evropi, Bilten rizika, izdanje 5, GI-TOC , februar 2021, <https://globalinitiative.net/analysis/seeobs-risk-bulletin-5/>.
- 30 Za dodatne informacije, pogledajte Impact Hub Vienna na <https://vienna.impacthub.net/innovation-for-a-better-world/>.
- 31 Intervju sa predstavnikom Omladinske organizacije Kreator u Severnoj Makedoniji, 27. oktobra 2021.
- 32 Opsrvatorija za ilegalne ekonomije u Jugoistočnoj Evropi, Bilten rizika, izdanje 6, GI-TOC, mart-april 2021, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/04/SEE-RB06-EN.pdf>.
- 33 Ibid.
- 34 Za više informacija, pogledajte Fatjona Mejdini i Kristina Amerhauser, Otporni Balkan, Rod i organizovani kriminal, GI-TOC, februar 2022, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2022/02/GMFA-Gender-and-Organized-Crime-WEB.pdf>.
- 35 Ibid.
- 36 Intervju sa predstavnikom omladinske organizacije iz Brčko distrikta u Bosni i Hercegovini, 04. novembra 2021.
- 37 Za više informacija o Regionalnoj kancelariji za saradnju mlađih, pogledajte <https://www.rycowb.org>. Detalji o Laboratoriji za mlađe Zapadnog Balkana možete pronaći na https://www.rcc.int/priority_areas/48/western-balkans-youth-lab-project.

resiliencefund.globalinitiative.net

